

Macabich, costumista

Per M. VILLANGÓMEZ LLOBET

En l'obra costumista d'Isidor Macabich i Llobet, com també en la històrica (sense que ara ens referim a les zones de coincidència), primer va ser, sovent, l'article, publicat al «Diario de Ibiza» o en algun altre periòdic. O bé la sèrie d'articles sobre un tema. I així mateix l'opuscle o el llibret apareguts amb independència. Després tots aquests treballs s'agrupaven, s'organitzaven en el llibre gran. Al final de la vida del nostre escriptor apareix el volum amb el «Costumbrismo» definitiu, el IV de la «Historia de Ibiza» de l'editorial Daedalus, edició patrocinada per l'Ajuntament d'Eivissa. Per arribar en aquesta obra, però, els estudis costumistes de Macabich, iniciats ben aviat, hagueren de passar per un seguit d'etapes. Recordem, publicats en la nostra llengua, el llibret «Mots de bona cristiandat», aparegut el 1918, i aquell altre, «Romancer tradicional eivissenc», del 1954. Recordem també els nombrosos articles sobre el cançoner eivissenc, que sortiren a «Nuestra hoja», a la primera època de la revista «Ibiza» o al diari del qual Macabich va ser redactor cap; o, en aquest mateix diari, els diferents capítols de la sèrie sobre barruguets, follets, familiars, bruixes, aparicions i altres velles creences. Algunes vegades la ploma de Macabich era moguda pel desig de precisar o refutar conceptes sobre els nostres costums, en ocasió d'exageracions, desfiguracions o simplement errors d'escriptors forasters. Aparegueren, així, els treballs polèmics del canonge eivissenc, on atacà certes afirmacions; ho va fer eruditament, amb excellent informació i bons arguments, i algun moment fins amb sarcasme o indignació. Foren objecte d'aquestes rèpliques, en el camp costumista, Víctor Navarro, Blasco Ibáñez, Casas Gaspar, Caro Baroja, etc. D'altres vegades són aspectes dels costums antics els que atragueren l'atenció de Macabich, els quals originaren estudis com els titulats «Bautizos en el siglo XVI», «Relaciones de Ibiza con Italia en los siglos XIV al XVIII», «Sobre moros cautivos», «Nuestra antigua fiesta de San Juan», «Sobre conversos ibicencos», etc. Tot això, juntament amb treballs sobre jocs d'infants, vestits, danses, rondalles, tradicions carnavalesques i altres qüestions, anà formant el cos robust, primer del llibre «Costumbrismo», de 1960; després del «Costumbrismo, II», de 1966, que calgué afegir a l'anterior (ambdós publicats per l'Institut d'Estudis Eivissencs), i, finalment, de l'esmentat «Costumbrismo» de l'editorial Daedalus (1967), que aplega els dos llibres anteriors.

Macabich s'adonà que ell sol no podia dur a terme un estudi complet i metòdic de tots els aspectes del costumisme

eivissenc. La seua tasca bàsica era la d'historiador, en general; d'altra banda, per a l'estudi imaginat calia la col·laboració d'altres investigadors. Per aquestes raons, va acabar la introducció de «Costumbrismo» amb aquestes paraules, que traduïm: «Seria possible un estudi detallat i sistemàtic de tot el nostre folklore, mitjançant un treball d'equip (segons expressió actual), en què he somiat més d'una volta... Pot bastar això d'ara, però, com a visió de conjunt i a títol de complement històric. Aspectes als quals se ceneix aquest llibre». Així, doncs, el costumisme pot entrar dins la història, com un altre «batec de vida recollit a través dels temps»; tanmateix, molts dels aspectes del costumisme eivissenc, com els que exigien una especialització, no podien ser investigats directament pel nostre escriptor. Macabich,

Castanyoles, espasi, flauta i tambor, instruments de la música eivissenca.

per una banda, inclou el costumisme dins la història d'Eivissa; per l'altra, supleix en certa manera el treball d'equip per la incorporació a la seua obra de treballs publicats per altres autors sobre matèries que ell no havia estudiat o que havia tocat sols de passada. Vegem quins són aquests treballs i el nom dels autors: sobre dret foral, «El estatge»

Ja veim, doncs, la importància que el nostre escriptor concedia al costumisme eivissenc. Macabich sentia profundament aquests costums distintius de la nostra illa; els tractava amb afecte i, al mateix temps, els estudiava bé. S'informava conscienciosament, com, per exemple, amb incansables preguntes als vells. Potser les manifestacions orals del nostre folklore, expressades en la parla eivissenca, atra-

gueren, per ser les que tenen una relació més gran amb la literatura, l'atenció de Macabich amb una intensitat particular. En aquest aspecte de l'obra del canonge, literatura popular i llengua van íntimament unides. La paraula —en el nostre cas la paraula popularment insular— és un mitjà expressiu important de l'ànima col·lectiva. He dit darrerament a «Lluc», a l'article «En la mort de Mn. Isidor Macabich» (maig de 1973): «Dins una obra escrita generalment en castellà tenim (...) tot un ric tresor de manifestacions en la nostra llengua (cançons, rondalles, refranys, «mots de bona cristiandat» i mots de tota mena), així com, en la part més pròpiament històrica, tenim la transcripció de tants i tants textos antics en català».

Quan va aparèixer «Costumbrismo», jo vaig escriure també a «Lluc» (abril de 1968): «Macabich va començar a estudiar el costumisme eivissenc quan encara eren vius molts dels usos, pràctiques, expressions, etc., de què s'ocupa; i aplega els materials, reunits al cap de llargs anys de treball, quan ja han evolucionat, profundament i ràpida, aquells costums formats amb la lenta acció d'uns segles menys precipitats que el nostre. Aquest costumisme es refereix sobretot a la pagesia, tan predominant a Eivissa i tan tancada en el seu petit món de difícil penetració. Des de la darrereria del s. XVII i, encara més, durant el XVIII i el XIX, s'espesseix aquesta gent camperola, al voltant d'una vila ben reduïda. Les famílies pageses completaven el seu aïllament dins les seues cases disperses, amb costoses comunicacions. Només l'emigració descongestionava la població que s'arrapava a tota una illa pobra, de molt escasses pluges, transformant els camps i adaptant-se'ls, estenent els conreus a terrenys més ingrats i assolant els pujols, completant els magres ingressos amb la llenya i la sitja del bosc. El pagès sortia a vegades d'aquest cercle, però res, pràcticament, no hi arribava. Només l'església hi duia la

Macabich, a l'època de la publicació de «Dialectals» (Barcelona 1933).

seua doctrina i la seua influència, i entre les necessitats i les tradicions, algunes remotíssimes, hi brillava l'espurna cristiana. També les imprescindibles, mal que fossin molt limitades, exigències del comerç, certes activitats polítiques i les relacions que suposa el contracte tan corrent de parceria agrícola, mig obrien alguna esclatxa per a l'airejament d'aquesta societat ben arrelada al seu medi, tendent, per necessitat, a valer-se en tot per ella mateixa. La fraseologia religiosa impregnava moltes de les manifestacions d'una fonda cultura popular, transmesa de paraula, però que, arribada l'hora, algú —ací, principalment, el canonge Macabich, amb la seua autoritat i les seues recerques (...)— intenta fixar per l'escriptura. Veim, així, un poble agricultor, amb costums que van de la rudesia a una mena de refinament rococó pagesívol, de la ignorància i la superstició— d'on ningú no intentava treure'l— a un sentit de l'adaptació i a algunes solucions ben notables, d'actituds que tenen quelcom de fatalisme, a vegades d'estoïcisme, a certs capteniments de greu dignitat. Tot això presidit, com a la pagesia de pertot arreu, per la força considerable de la tradi-

Dances eivissenques a Sant Miquel de Balansat.

ció, per una tendència a la immobilitat. La llengua catalana, que també s'aïlla i s'atura o bé evoluciona amb alguns particularismes, és la dels proverbis i de les cançons de la terra, del dret consuetudinari i de les rondalles, i, per usar els títols de dos llibres de Macabich recollits en el volum, dels «mots de bona cristiandat» i del «romancer tradicional».

Acabaré aquestes consideracions amb les paraules finals d'aquella crònica que vaig dedicar al «Costumbrismo» de l'escriptor que avui recordam: «El llibre és un gran dipòsit de la més autèntica cultura eivissenca. D'ara endavant hauré de substituir aquesta cultura popular per una altra de més científica. ¿Per què no també en la mateixa llengua, amb les aportacions que calguin en totes les altres? Llengua, la nostra, apta per a qualsevol manifestació literària, científica, religiosa. Amb la base a totes les regions de parla catalana, conjunt on es dona la densitat i la continuïtat que només molt tènueament, quant a la llengua escrita, es troba a les Pitiüses».

M. VILLANGÓMEZ LLOBET